

NR. 232 | SEPTEMBER 2025 | VERSCHIJNT VIERMAAL PER JAAR

VIERDEWERELDBLAD

ATD | ALL TOGETHER FOR DIGNITY | SAMEN VOOR WAARDIGHEID

5 Een goede opleiding

7 Zomerflitsen

8 Op een andere manier
te werk gaan

➤ EDITO

DE TOEGANG VRIJMAKEN

Mensen met een goed geregeld leven beseffen zelden hoe moeilijk het kan zijn om toegang te hebben tot rechten. Ja, ook zij worden af en toe het slachtoffer van een fout bij de administratie of van ondoorzichtige procedures, maar dat komt vaak nog wel in orde, als het moet met een advocaat. Wie in armoede leeft, heeft te maken met een wirwar van problemen in meerdere levensdomeinen tegelijk, of leeft in een situatie die buiten de lijnen valt. En goede, deskundige hulp kost geld.

Voor jurist Steven Gibens is de toegang tot het recht een centrale uitdaging geworden in zijn parcours. Hij kruiste het pad van mensen in armoede, van advocaten en rechters, van onderzoekers en sociaal werkers. Zijn analyse en zoektocht naar verbetering zijn boeiend en inspirerend. We laten hem verder in dit nummer aan het woord.

Hoeveel hindernissen er zijn voor toegang tot recht, begin je te beseffen door naar verhalen van mensen in armoede te luisteren. Dan denk je: "Hoe kan dit zo fout gaan?" Mary Daly onderzocht welke obstakels de toegang tot sociale rechten hinderen. Ze beschreef er 23 in een rapport voor de Raad van Europa, in 2002. Ze spreekt over een keten van obstakels. Een goed beeld, want één enkele defecte schakel kan de oplossing van een onrechtsituatie in de weg staan.

We denken spontaan aan ingewikkelde formulieren, duister geschreven wetten, moeilijke procedures, gebrek aan kennis bij de burger of een dienst die steken laat vallen door een gebrek aan werkmiddelen. Maar er zijn ook versluierde en minder erkende obstakels. Voor de besparingen in de sociale zekerheid zoekt de regering argumenten en de boodschap die daarin mee verpakt zit is dat langdurig werklozen en ook langdurig zieken werkonwillig zouden zijn. Stigmatiserende beweringen die niet onderbouwd zijn leiden tot extra schade bovenop de financiële verarming van de betrokken personen. Het is mentaal zwaar om die beschuldigingen te ondergaan. Een vorm van institutioneel geweld. En wie durft in die situaties nog om hulp vragen, ook al heeft die er recht op?

Al zijn het recht en de instellingen verre van feilloos, het zijn onmisbare pijlers voor meer sociale rechtvaardigheid. Laten we ze blijven verdedigen en met alle betrokkenen samenwerken om ze te verbeteren en obstakel na obstakel weg te ruimen. Laat het recht goed werken voor wie dat het meest nodig heeft! ●

Bert Luyts
Nationaal Team

Uitgave van de Beweging

ATD Vierde Wereld

Victor Jacobslaan 12

1040 Brussel

(02) 650.08.70

contact@atd-vierdewereld.be

www.atd-vierdewereld.be

Internationaal: **www.atd-fourthworld.org**

Over de stichter: **www.joseph-wresinski.org/nl**

facebook.com/ATDVla

Verantwoordelijk uitgever:

Bert Luyts

Victor Jacobslaan 12

1040 Brussel

Foto's: ATD Vierde Wereld,
tenzij anders vermeld.

Voor giften van 40 euro of meer per jaar ontvangt u een fiscaal attest.

IBAN: BE44 0689 4871 0345

Contacteer ons voor een gratis abonnement
op het Vierde Wereldblad.

U kan ATD Vierde Wereld ook opnemen
in uw testament. Meer info hierover vindt u
op www.atd-vierdewereld.be.

Lay-out: Da's Strafl

Druk: Graphius

Coverfoto: Simon De Schepper

EEN ARMELUISJASJE

Tijdens een feestje van een lokale groep komt Sara binnen, een meisje van een jaar of tien. Haar ogen stralen, niet alleen door het feest, maar ook door het jasje dat ze draagt, in flamboyant metallic roze. Het is onmogelijk het niet op te merken.

Katrien, die Sara al eerder ontmoette, ziet het ook. 'Wat een fantastische jas!' zegt ze met een glimlach. Sara lacht even, maar haar blik verradt iets diepers. 'Mijn vorige jas was zwart', legt ze uit. 'Een klasgenootje riep dat het een armeluisjasje was.'

'Wat een wrede woorden' bedenkt Katrien. Toen ze nog les gaf, had ze al ondervonden dat een speelplaats een weerspiegeling is van de samenleving in zijn rauwste vorm: het verlangen naar erkenning, de onzichtbare hiërarchie die bepaalt wie erbij hoort. Een Pokémonkaart, een merkbroek, een blik van goedkeuring: kleine dingen die bepalen of je een van hen bent of niet.

Katrien kijkt Sara aan en merkt de kracht waarmee ze haar verhaal vertelt. Sara is nog jong, maar haar gedachten zijn scherp. 'Ik ken het gevoel', zegt Katrien. 'Als kind werd ik ook buitengesloten door een klasgenootje. Niet omdat ik iets verkeerd deed, maar omdat hij de regels bepaalde.'

Sara vertelt aan Katrien hoe haar moeder had geluisterd naar haar verdriet. Samen hadden ze besloten om zich niet te laten doen en de klasgenoot van antwoord te dienen, met kleur, met durf. Dit jasje is niet zomaar een jasje, maar een statement. ●

Evelien Lambrecht

EEN GOEDE OPLEIDING, EEN GOEDE JOB

Het was de laatste zaterdag van het schooljaar. We kwamen samen in de lokalen van de VUB voor onze jaarlijkse Nationale Volksuniversiteit. Het thema was 'een goede opleiding voor een goede job.'

Natuurlijk is een goede opleiding belangrijk. Maar heel wat mensen in armoede hebben herinneringen aan een moeilijke schooltijd. Velen eindigden zonder diploma of getuigschrift. Hoe komt dat?

R: 'Ik heb mijn moeder moeten afgeven op jonge leeftijd. Daarna nam ik een groot deel van het huishouden op mij. Ik kreeg dit niet gecombineerd met school. Het lukte me niet om mijn huiswerk te maken. Daardoor voelde ik me ook slecht op school.'

Professor Ides Nicaise, die voorzitter is van ATD Vierde Wereld en zich al jarenlang engageert naast gezinnen in armoede, onderzocht het verband tussen scholingsgraad en armoede: 'Kinderen die in een armoedesituatie opgroeien hebben het vaak moeilijker op school. Overlevingsstress heeft een invloed op het concentratievermogen en zelfs op de ontwikkeling van de jonge hersenen. Hier zijn geen pasklare oplossingen voor, maar er is zeker verbetering mogelijk. We moeten

de klassen kleiner maken, zeker de kleuterklassen en het 1ste leerjaar. Er zijn in Vlaanderen de voorbije twintig jaar grote inspanningen gedaan. Daar hebben veel jongeren met een migratie-achtergrond baat bij gehad. De kansarme kinderen van Vlaamse origine hebben ook vooruitgang geboekt, maar minder, en de kloof met de kansrijke jongeren is even groot gebleven.'

Studeermoeheid

Het positieve nieuws is volgens Ides Nicaise dat nu meer jongeren die opgroeien in gezinnen die armoede kennen toch hun secundair onderwijs afmaken en zelfs doorstromen naar het hoger onderwijs. Er zijn tegenwoordig in België jaarlijks 25.000 jongeren van 18 jaar en ouder die met een leefloon verder studeren: de helft daarvan werkt hun secundair onderwijs af, de andere helft zit in het hoger onderwijs.

▲ De kennis die je opdoet op het werk, als vrijwilliger en in het leven in het algemeen kan heel waardevol zijn als aanvulling op schoolse kennis. © Simon De Schepper

“Overlevingsstress heeft een invloed op het concentratievermogen en zelfs op de ontwikkeling van de jonge hersenen.”

Maar ook studeermoeheid kwam ter sprake. Veel jongeren hebben het gevoel dat studeren voor hen nergens toe leidt, dat ze teveel theorie moeten verwerken en te weinig praktijk krijgen.

Ides Nicaise: 'Voor deze jongeren is de afschaffing van het deeltijds beroeps- onderwijs een groot probleem. Alhoewel dat duidelijk gebreken had, was het een toevlucht voor veel kansarme leerlingen. Het duaal leren van vandaag is een vorm van deeltijds leren en werken voor de allersterkste leerlingen geworden.'

Leren en leven na de schooltijd

Als je als volwassene een opleiding wilt volgen, kan de kostprijs een obstakel zijn. Praktijkgerichte opleidingen zijn vaak nog duurder. Bovendien wil de Vlaamse regering de kosten in het volwassen- onderwijs nog optrekken voor alle opleidingen die niet rechtstreeks met de arbeidsmarkt te maken hebben.

S: 'Waarom mag je niet leren om te leren? Is dat niet een stuk van het menszijn, dat je leert, bijleert? Hobby-opleidingen zijn ook belangrijk, mensen moeten kunnen bijleren, zich ontwikkelen en een afleiding hebben. Nu worden we herleid tot onze economische bijdrage.'

Obstakels

Maar zelfs als de inschrijving gratis is, hangen er indirecte kosten vast aan een opleiding, zoals kosten voor kinderopvang en vervoer. Je moet ook materiaal aankopen, zoals een computer, software, een goede internetverbinding en een smartphone. Ook door de thuissituatie is het niet altijd mogelijk om te gaan studeren.

L: 'Ik woonde als jongere in het buitenland, ik ben daar opgegroeid en altijd naar school geweest. Ik wilde aan mijn studie verpleegkunde beginnen, maar toen werden we uitgewezen en moesten we daar weg. Nu lukt het me niet meer om te gaan studeren, omdat ik er alleen voor sta met mijn kinderen. Maar het is nog steeds mijn droom om met kinderen te werken.'

▲ Leren is een stuk van het menszijn. Hobby-opleidingen zijn belangrijk, mensen moeten kunnen bijleren en zich ontwikkelen. © Simon De Schepper

Spreeken tegen borden

Er is nog veel discussie over welke opleidingen te maken hebben met de arbeidsmarkt en welke niet. Een opleiding Frans of Engels zal waarschijnlijk niet beschouwd worden als arbeidsmarktgericht, terwijl er in vacatures vaak wel wordt gevraagd om Frans of Engels te kunnen. Waarom wordt dit onderscheid gemaakt?

F: 'Ik ken iemand die ging solliciteren bij Brucargo om de vaat te doen. Ze vroegen aan hem of hij Nederlands, Frans, Engels en Duits kon. Dat is toch belachelijk? Die gaat toch niet tegen die borden praten in al die talen?'

Soms zijn de taaleisen die werkgevers stellen niet realistisch. Ook aan nieuwkomers vraagt men altijd dat ze eerst Nederlands leren voordat ze een beroepsopleiding mogen volgen of aan het werk mogen. Taal is inderdaad een belangrijke factor om je beroep te kunnen uitoefenen.

Nochtans kan je vaak sneller Nederlands leren op de stageplaats of het werk.

S: 'In Aalst was er een werkgever die mensen Nederlands leerde tijdens de werkuren. De ene leerde dan van de andere. Je moet niet daarop focussen bij de aanwerving.'

Ides Nicaise: 'Er waren in het verleden ook al voorbeelden van 'G-coaches', lesgevers geletterdheid, die taallessen gaven tijdens de werkuren, aangepast aan het beroep waarin men opgeleid werd.' Naast taallessen hebben sommigen ook nood aan ICT-lessen om hun digitale vaardigheden aan te scherpen.

Leerervaringen

De kennis die je opdoet op het werk, als vrijwilliger, in het leven in het algemeen... kan heel waardevol zijn als aanvulling op schoolse kennis. Maar dat wordt vaak nog onvoldoende naar waarde geschat. ►

Ides Nicaise: 'En je hebt ook ervaringsdeskundigen! Het gaat om mensen die uit hun levensgeschiedenis en armoede-ervaring zoveel geleerd hebben dat zij met die ervaring anderen kunnen helpen – in principe na een bijkomende opleiding. Ik heb zelf in een Europees project over dak- en thuisloosheid geleerd dat er veel mogelijk is.'

Meer dan een deel van de machine

We hoorden een grote verzuchting naar persoonlijke ondersteuning, voor werk, maar ook voor persoonlijke groei. Zo kan iedereen de beste versie van zichzelf worden. Mensen zouden meer moeten gevraagd worden waar ze zelf naartoe willen in plaats van opleidingen te verplichten. Dan kan er ook gekeken worden welke opleidingen er haalbaar zijn op dat moment in je leven.

C: 'Soms is het bijvoorbeeld beter om met een laagdrempelige cursus te beginnen, anders geven sommigen het te snel op. Als de voorkennis die vereist wordt te groot is, dan heeft het niet veel zin. Hulp om een geschikte stageplaats te zoeken, die rekening houdt met je persoonlijke situatie (bereikbaarheid, gezinstaken,...) is ook belangrijk. Als je dan een job vindt die bij je past,

“Soms is het bijvoorbeeld beter om met een laagdrempelige cursus te beginnen, anders geven sommigen het te snel op.”

dan kan je veel meer betekenen voor de maatschappij dan gewoon een deel van de machine te moeten zijn.'

Aangepast werk

Verschillende deelnemers hebben ervaring met maatwerkbedrijven.

L: 'Ik werk zelf in een maatwerkbedrijf. Ik was veel afwezig, maar ik kreeg opnieuw kansen. Ik kon ook tijdens de werkuren rijlessen volgen. Ze geven ook psychologische ondersteuning om je vak of vorming goed te kunnen doen.'

Maar de indruk leeft dat de selectie om in maatwerk te werken, te streng is.

S: 'Vroeger waren maatwerkbedrijven sociaal, maar nu is dat niet altijd meer zo. Het moet ook geld opbrengen.'

De school verlaten zonder diploma is één zaak. Maar als ook je lees- en schrijfvaardigheden beperkt zijn dan wordt het wel heel moeilijk om je in te schrijven voor een opleiding, om een job te vinden. Dit aspect bleef onder de oppervlakte. Zoals laaggeletterdheid vaak verdoken is.

Grote vragen

Welk onderwijs willen we? Welke maatschappij? Niet elk werk is zinvol en waardig. Niet iedereen kan dezelfde bijdrage leveren. Maar we hoorden wel het sterke verlangen van mensen om via een job of een andere vorm van arbeid een erkende plaats te hebben in de maatschappij, om persoonlijk te groeien. En dat ze daar steun, opleidings- en groeikansen voor nodig hebben. ●

Evelien Lambrecht

Met dank aan alle deelnemers aan de Volksuniversiteit.

Bolivië – 15 jaar volksuniversiteit van ATD Vierde Wereld

▲ Door de Volksuniversiteit kunnen de deelnemers groeien, samen met anderen.

Met vragen als 'Wat hebben we geleerd?', 'Hoe heeft de volksuniversiteit mij persoonlijk veranderd?' keken deelnemers terug op de weg die ze aflegden.

'Hier groei je samen met anderen. Het leven zelf bracht ons al veel bij, maar wat we misten is groeien door de verschillende verhalen die anderen delen.' (Martha Ticona, Emma Poma, Roxana Quispe)

Een moeilijke weg want de eerste keren dat je voor anderen spreekt, gaat dat gepaard met een zekere angst en schaamte om openlijk te vertellen over momenten van vernedering en onrechtvaardigheid. 'Maar als je er niet over spreekt, verandert er niets.' (Emma)

Bron: ATD Quart Monde International

ZOMERONTMOETING ZEE

Met een 90-tal leden spraken we op zaterdag 26 juli af in Oostende voor onze jaarlijkse ontmoetingsdag. We genoten van het zonnetje, het strand, het water én elkaars gezelschap!

GEZINSVAKANTIE

Samen met 4 gezinnen en een team van 6 vrijwilligers trokken we begin juli naar Bertogne voor een prachtige gezinsvakantie!

'HOE KUN JE OP EEN ANDERE MANIER TE WERK GAAN?'

Steven Gibens volgt een weg met zijwegen. Advocaat, vrijwilliger, onderzoeker, lesgever, opleidingshoofd sociaal werk aan de hogeschool. Op een of andere manier is er een kompas dat de richting aangeeft: uitzoeken hoe het recht een steun kan zijn voor kwetsbare mensen.

Waar zullen we het interview laten doorgaan? Steven kiest voor het Vierdewereldhuis. Jaren geleden dat hij hier nog was. Mensen die hem kenden als student en enkele jonge medewerkers zitten mee aan de gesprekstafel. We zijn met negen om naar deze bevlogen en toch bedachtzame jurist te luisteren.

Ongeloof over wat mensen vertellen

Eerst iets over de Doorzetters. Dat was een groep van mensen met ervaring van armoede en enkele medestanders. Steven kwam erbij toen hij nog studeerde. 'Het begon in het middelbaar, met de Sant'Egidio-gemeenschap. Die mensen kwamen bij ons op school en vroegen om bijlessen te geven, in de Bordeauxstraat in Antwerpen, op het Eilandje, nu een chique buurt maar toen heel arm. Dat was een andere wereld, bij de haven. Daar leerde ik omgaan met kwetsbaarheid en preciaire situaties. Ik ging rechten en criminologie studeren, eerst in Antwerpen, dan in Leuven. In Antwerpen kruiste ik de studentenwerkgroep vierde wereld, daarna sloot ik me aan in Leuven. Ik raakte meer betrokken en ontdekte de Volksuniversiteit van ATD Vierde Wereld. Met de studenten zorgden we voor de koffie. Toen ik vanuit Antwerpen de vraag kreeg om mee te werken met de vierdewereldgroep De Doorzetters werd ik er echt ingetrokken.'

“

Ik hoorde verhalen waarvan ik dacht: dat kan toch niet waar zijn. Situaties waar ik geen antwoord op wist.”

De Doorzetters kwamen samen in Hoboken, vlak bij het Kiel in Antwerpen en namen deel aan de Volksuniversiteit van ATD Vierde Wereld. 'Ik bleef er jarenlang, ook toen ik al advocaat was. Ik kon mijn kennis inbrengen en leerde zelf veel uit wat mensen meemaakten. Mijn ogen gingen open. Ik hoorde verhalen waarvan ik dacht: dat kan toch niet waar zijn. Situaties waar ik geen antwoord op wist. Ik moest het uitzoeken. Ik leefde mee.'

Kleine stappen

'Als advocaat wou ik werken in een kantoor met een sociale inslag. Dat vond ik in Antwerpen-Noord. Ik verdiepte me in huurrecht, daarna ook in arbeidsrecht en sociaalzekerheidsrecht. Dat heb ik 23 jaar gedaan. Ik deed ondertussen ook onderzoek aan de universiteit en wou dat zoveel mogelijk toespitsen op 'toegang tot het recht', omdat ik vaststelde – als advocaat en door de verhalen van de Doorzetters – dat niet alles liep zoals het zou moeten.'

'In de Antwerpse balie werd ik actief in het Bureau voor Juridische Bijstand. Aan de universiteit deed ik onderzoek: wat zijn de belemmeringen voor de toegang tot het recht. Ik bracht mensen uit deze twee werkplekken samen rond de tafel met mensen van Centrum Kauwenberg. Die verscheidenheid maakte dat best wel bijzonder. Militant Stan Leyers was erbij, en ook advocaten, op een bepaald moment ook de Stafhouder van de Orde van Advocaten te Antwerpen. We hebben kleine stappen gezet en enkele dingen gerealiseerd, zoals het herschrijven van een dagvaarding in meer klare taal. Daarna werd ik gevraagd om het Bureau voor Juridische Bijstand te leiden. Dat is een dienst binnen de advocatuur die ook de Pro Deo's regelt. Je kan beter van binnenuit proberen om de dingen te veranderen, dat was mijn idee. Maar het was niet zo makkelijk.

Anders te werk gaan

In 2014 wou ik stoppen als advocaat. Ontgoocheling is een groot woord, het was een persoonlijk gevoel dat ik te weinig

© Paté Patiné

kon veranderen. Ik vroeg me af: hoe kun je op een andere manier te werk gaan? En toen kon ik aan de Universiteit Antwerpen starten met een doctoraat. Ik werkte eraan tot 2018.

Sociaal werker en advocaat: twee stijlen

‘Ik zette voor mijn doctoraat een onderzoek op waarbij ik vooral ging kijken naar de juridische bijstand in de eerste lijn, buiten de rechtbank en de advocatenkantoren. Hoe kunnen we juridische problemen bij kwetsbare mensen voorkomen, of toch zo snel mogelijk ingrijpen? In Leuven en Tienen ging ik naar inlooppcentra van het CAW Oost-Brabant. Daar zijn sociale werkers aanwezig en op bepaalde tijdstippen een advocaat, die daar zitting houdt. Ik zag dat de rol van de sociaal werker heel bijzonder is. We hebben zittingen van advocaten gehad met sociaal werkers erbij en zonder, en dat is een immens verschil. Ik heb een veertigtal consultaties bijgewoond om te observeren wat daar gebeurde, hoe de advocaat zich positioneerde en welk effect dat had. Ik heb daar vaak met rode kaken gezeten, omdat ik dacht: dat heb ik vroeger ook zo gedaan. Sociaal werkers brengen de context van mensen in het verhaal, ze vernauwen de vraag niet tot het juridische. De gesprekken waren veel beter met ook meer duidelijkheid over wat er daarna moest gebeuren en door wie.’

Nabijheid is belangrijk

‘Na ons onderzoek is de wetgeving rond de juridische eerste-lijnsbijstand gewijzigd: de advocaat moet nu notie hebben van de sociale kaart en van sociaal beleid, van communicatietechnieken, van de context van mensen in kwetsbare omstandigheden. Daar zijn dan opleidingen voor, maar ja, het moet snel gaan, en dan verwatert dat weer. Ik denk nu dat advocaten niet per se in de eerste lijn moeten staan. Sociaal werkers zijn belangrijker, want zij zijn de eersten die contact hebben met mensen als er problemen zijn, en soms al vroeger. De vraag is hoe zij juridisch ondersteund kunnen worden. Toch zag ik dat die samenwerking versterkend kan zijn, want advocaten hebben wel wat aan de sociaal werkers, en tegelijkertijd krijgen de sociaal werkers juridische informatie. Die kruisbestuiving werkt dus wel, maar dat vergt een veel intensere samenwerking die niet altijd mogelijk is, want de advocaten worden vergoed voor een beperkt aantal uren aanwezigheid. De advocaten die het meest succes hadden, waren zij die gewoon tussen de mensen gingen zitten in het inlooppcentrum en een kop koffie meedronken. Dan groeide het vertrouwen. Maar er waren ook advocaten die in de consultatieruimte bleven, die daar niet over raakten, voor wie de afstand te groot was. Dan zie je dat nabijheid een heel belangrijk criterium is in de hulpverlening algemeen, en dus ook in de rechtshulpverlening. Dichter bij de mensen, meer buiten je eigen terrein komen, dat is een sleutel voor succes.’

“We hebben zittingen van advocaten gehad met sociaal werkers erbij en zonder, en dat is een immens verschil.”

‘Tussentijds gaf ik ook les aan sociaal werkers. Van hen leerde ik hoe je uit een andere richting naar het recht kan kijken. Zij vertrekken vanuit de noden en behoeften van kwetsbare mensen. Ze krijgen het vak Recht tijdens hun studie, maar tegen de tijd dat ze afstuderen, kan dat recht al gewijzigd zijn of is er nieuwe regelgeving. Waar kunnen ze dat terugvinden? En hoe ermee omgaan? Ze hebben nood aan ondersteuning.’

Toegankelijkheid

‘Bernard Hubeau, de promotor van mijn doctoraat, tipte een interessant initiatief aan Franstalige kant: Droits Quotidiens, opgericht door Didier Ketels. We spraken af, voelden dat we op dezelfde lijn zaten en in Vlaanderen hebben we dan Helder Recht opgericht. De basis is een databank die up to date is en geschreven in klare taal. Wij vereenvoudigen het recht niet, maar maken het toegankelijk: we gebruiken de juiste juridische termen, en leggen ze uit. Vandaaruit kan je zelf naar de regelgeving gaan, als je dat wilt. Helder Recht geeft informatie, geen advies. We proberen de regelgeving toegankelijk te maken door met vraag en antwoord te werken, vaak in een boomstructuur.’ ▶

‘In het arbeidsrecht kan je hele bladzijden vinden over arbeids-overeenkomsten, maar wie op zoek gaat, heeft meestal een specifieke vraag. Kan ik ontslagen worden? En zo ja, wat betekent dat dan? Is er een opzegtermijn? Je krijgt gericht vraag-antwoord en gaat stap voor stap door in klare taal.’

Dromen van Casa Legal

Steven werkt nu als opleidingshoofd sociaal werk en docent recht aan de Odisee hogeschool in Brussel. Mist hij de advocatuur? ‘Op een bepaalde manier wel, maar er was de spanning tussen engagement en de business die moet draaien, je hebt medewerkers of een secretariaat, er moet geld binnenkomen. Je moet andere zaken doen ook, terwijl je ziet dat de nood rond mensen in precarie situaties hoog is.’

“Het gaat voor mij over wat er nodig is om de toegang tot het recht mogelijk te maken, en daar is maatwerk voor nodig.”

Aan Franstalige kant heb je Casa Legal, een vzw van advocaten. Ze richten zich naar kwetsbare mensen en werken heel breed, op een kritische manier. Hun werking steunt op giften en ze kregen zelfs subsidies van de federale overheid. Een prachtig initiatief, vindt Steven, ‘maar in Vlaanderen stuit het op weerstand, ook bij de advocatuur, omdat dit de autonomie, de onafhankelijkheid van de advocatuur zou aantasten, omdat het zaken zou weghalen bij andere advocatenkantoren. Terwijl het voor mij gaat over wat er nodig is om die toegang tot het recht mogelijk te maken, en daar is maatwerk voor nodig. En wat de onafhankelijkheid betreft, daarover kan je ook vragen stellen bij advocatenkantoren die werken voor enkele grote klanten, of voor de overheid die ook plots haar opdrachten kan stopzetten. Kijk maar naar wat in de VS gebeurt.’

Als regels leiden tot negeren, vernederen, schaden

Kan recht onrechtvaardig zijn? ‘Jawel. Recht is de vertaling in regels van wie macht heeft en dat gaat niet altijd om rechtvaardigheid. Dat neemt niet weg dat ons recht veel mooie dingen heeft waar je kan op steunen. Recht kan je ook niet los zien van ethiek. Er is ook de uitvoering: als je gelijk krijgt, maar dat blijft zonder gevolg, dan komen we op een hellend vlak, vind ik, dan zet je vraagtekens bij de rechtsstaat.’

Grote menselijke schade was er in Nederland met de toeslagenaffaire: toeslagen voor kinderopvang die door heel wat mensen terugbetaald moesten worden omdat ze vermeend onterecht waren toegekend. ‘Het probleem was vooral de instrumentele inzet van recht. Je zegt: dat zijn de voorwaarden waaraan je moet voldoen, en dan laat je het systeem

automatisch een brief schrijven als iemand aan één van de voorwaarden niet meer voldoet. Wie de brief kreeg, probeerde iemand te bereiken op een dienst, maar die wisten het ook niet. Dat waren twee overheden naast elkaar met aparte criteria: het financieel fiscale en die van de kinderdagverblijven. Dat liep niet goed samen, en ze luisterden ook niet goed naar elkaar. Maar ondertussen ging het automatisch systeem door en als je niet onmiddellijk reageerde, kwam er een volgende brief, en dan een boete, en zo escaleerde het. Er kwam geen rechter aan te pas, het was een systeem zonder rechtsbescherming, een groot incasso-systeem dat op gang kwam, en dat werd voor veel huishoudens een verschrikking.’

We herkennen het als institutioneel geweld: mensen in armoede hebben er vaker mee te maken. Instellingen die hen zouden moeten helpen, wantrouwen hen. Door een verkeerde actie, of gebrek aan actie, worden ze vernederd of geschaad.

De sociale hogeschool en de grondrechten

‘Het recht, het puur technische, is een hulpbron voor sociaal werkers, net zoals psychologie en sociologie. Ik zeg wel eens lachend tegen juristen: jullie hebben het makkelijk, jullie moeten het recht kennen, uitleggen en toepassen, maar sociaal werkers zitten in een context waarin dat recht soms niet of moeilijk marcheert, en toch moeten ze een antwoord bieden dat mensen vooruithelpt. En soms zullen ze moeten aangeven dat de wet moet gewijzigd worden. Dat is een aspect dat ook aanwezig is in onze opleiding.’

‘We vertrekken vanuit het mensenrechtenperspectief, de menselijke waardigheid, de grondrechten. Als we regelgeving tegenkomen die niet is wat ze zou moeten zijn, dan gaan we politiserend te werk. We trekken dat breder open dan het puur juridische. Recht op wonen betekent dat er voldoende woningen beschikbaar moeten zijn. Hoe kunnen we zorgen dat mensen effectief een dak boven hun hoofd hebben? De realiteit van sociaal werkers is dat ze mensen zien in een woning die niet gezond, niet veilig is. Alleen, het alternatief is er niet. En dan raken ze geblokkeerd in hun werk. Daarom ondersteunen we ook acties zoals de Woonzaak, die aan de overheid zegt: hier moet iets gebeuren. Hetzelfde met de actie ‘iedereen beschermd’: we zien dat de regering in een aantal rechten wil knippen, werkloosheidsuitkering, maar ook ziekteverzekering, enzovoort. Belangrijk is dat we ons verdiepen in de informatie, uitzoeken wat het concreet betekent en dan met de sociale sector gezamenlijk naar buiten treden.’

In de individuele hulpverlening, proberen we de vragen en de noden van mensen aan te pakken en vanuit het opbouwwerk wijzen we op structurele elementen die moeten aangepakt worden. Beide zijn nodig.’ ●

M.T. Poppe

Ook aan de gesprekstafel: Mathilde, Isabelle, Françoise, Estée, Gabriel, Bert, Vanessa, Katia

www.helderrecht.be

HET RECHT OP GEZINSLEVEN, EEN RECHT VOOR DE RIJKE?

Ik schrok me een bult toen ik in de krant las dat in 2024 in België 774 niet-begeleide minderjarige migranten verdwenen waren, waarvan er slechts 246 teruggevonden werden. Tussen 2021 en 2023 zouden er 2257 verdwenen zijn, waarmee ons land in de top 3 van de Europese landen met de meeste verdwijningen zit. Vaak gaat het om minderjarige asielzoekers waarvan de asielaanvraag verworpen werd. In principe zouden zij door Fedasil of door een voogd opgevangen worden, maar de zoektocht naar een oplossing duurt enkele weken en intussen verdwijnen er al een aantal. Vaak wordt er zelfs geen onderzoek meer opgestart omdat men er onvoldoende personeel voor heeft, al geeft men toe dat dit met jongeren van Belgische origine nooit zou gebeuren. 9 op 10 van de vermiste Belgische jongeren worden trouwens binnen de 10 dagen teruggevonden. Bij de verdwenen migrantenjongeren wordt slechts een minderheid teruggevonden. De anderen belanden in de criminaliteit, de prostitutie, of reizen door naar een ander land. Zonder familie zijn zij vogels voor de kat...

Gezinshereniging en inkomen

Ook volwassen asielzoekers, en zelfs erkende vluchtelingen, kampen in ons land nog met eenzaamheid en met grote angst voor de (on)veiligheid van hun achtergebleven familieleden. En toch wil onze regering het recht op gezinshereniging drastisch beperken. Erkende vluchtelingen moeten hun aanvraag binnen de 6 maanden doen, terwijl tijdelijk beschermden minstens 2 jaar zouden moeten wachten. En bovendien wil men de gezinshereniging afhankelijk maken van het inkomen: wie gezinsleden naar België wil laten overkomen zou moeten bewijzen een vrij hoog inkomen te hebben – eigenlijk onrealistisch hoog, gezien het feit dat deze vluchtelingen in ons land terug van nul moeten beginnen.

“Recht op bescherming van het gezinsleven: de armsten ervaren voortdurend hoe dat recht onder druk staat.”

“Bij de verdwenen migrantenjongeren wordt slechts een minderheid teruggevonden.”

Heel concreet betekent dit volgens Vluchtelingenwerk Vlaanderen ook dat heel wat niet-begeleide minderjarigen, soms kinderen die uit de klauwen van mensenhandelaars gered zijn, in België ‘vast’ zitten en geen kans meer zouden hebben om hun ouders ooit nog terug te zien. De kwadratuur van de cirkel is dat onze zorg- en bouwsectoren werkkrachten aantrekken uit verre landen om tekorten op onze arbeidsmarkt te komen opvullen, en onze regering het diezelfde mensen dan onmogelijk zou maken om hun familie te laten overbrengen.

Waar blijven onze waarden van universele broederschap, die aan de basis liggen van de Mensenrechten, en van het recht op bescherming van het gezinsleven?

Mensenrechten

Artikel 16 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens gaat over het recht op bescherming van het gezinsleven “als natuurlijke en fundamentele eenheid van de samenleving”. Het is een minder bekend mensenrecht, en weinig bewegingen verdedigen het zo hardnekkig als ATD Vierde Wereld, omdat de armsten voortdurend ervaren hoe dat recht onder druk staat. Hoe zwaar kan de financiële stress soms wegen, dat je als partners ruzie moet beginnen maken over welke uitgaven eerst moeten gebeuren? Hoe krimp je ineen wanneer je bij het CLB uitgenodigd wordt omdat dochterlief weer enkele dagen niet op school verschenen is en er verdere maatregelen in de lucht hangen? Hoe onrechtvaardig voelt het om een deel van je uitkering te verliezen omdat je zoon eindelijk zijn eerste job gevonden heeft?

Mensen met en zonder migratie-achtergrond strijden voor dezelfde basisrechten, waaronder het recht op ondersteuning in plaats van belemmering van hun gezinsleven. •

Ides Nicaise

17 OKTOBER

38STE WERELDDAG VAN VERZET TEGEN EXTREME ARMOEDE

Op onze website vind je een overzicht van de acties die onze lokale groepen en partnergroepen organiseren.

ANDERE ACTIVITEITEN

Startdag

20 september 2025

Volksuniversiteit

4 oktober 2025
13 december 2025

